

Століття Ювілярка

Сарненській дослідній станції нещодавно виповнилося 100 років.

Сарненська дослідна станція інституту водних проблем і меліорації НААН України – одна з найстаріших науково-дослідницьких установ меліоративного землеробства Європи. Тож нашим співрозмовником є її директор Микола Стецюк.

- Миколо Григоровичу, яка історія створення та становлення установи?

- Однією з передумов її створення була робота спеціальної урядової комісії, організованої в 1872 році для вивчення стану сільського господарства в північних і західних губерніях Російської імперії. Вона встановила, що розвиток землеробства й тваринництва цього регіону значною мірою гальмується через перезволоження та заболоченість великих площ потенційних сільськогосподарських угідь.

Для вирішення проблеми уряд створив Західну експедицію з осушення боліт під керівництвом генерала І. Жилінського. З 1873 по 1902 роки на території Полісся побудували перші осушувально-сплавні канали. Вони й поклали початок організованого проведення осушувальних робіт у Поліській низовині. Один із тих каналів — Хвощеванський магістральний - і нині функціонує на масиві Сарненської дослідної станції.

Другий Південно-Російський меліоративний з'їзд, що відбувся в Києві 15-20 січня 1912 року з метою подальшої меліорації болотних масивів, зважаючи на велику кількість боліт на Поліссі, прийняв рішення про організацію в поліських губерніях мережі болотних станцій. На виконання його постанов Волинська губернська земська управа 26 жовтня 1912 року прийняла рішення про створення в межах Волинського Полісся двох дослідницьких болотних установ: у північно-східній частині — в районі станції Рудня-Радельська (теперішній Олевський район Житомирщини) та в північно-західній — біля станції Сарни. Ці болотні масиви вибрав спеціаліст із культури боліт Ю. Сербін, уродженець Острога.

У 1913 році установу очолив Л. Кузнецкий із Мінської болотної станції, який і вважається першим її директором. Тоді виготовили проект осушення дослідного поля, розробили багаторічну (до 1919 р.) програму досліджень, розпочали меліоративні роботи, польові та лабораторні наукові дослідження, будівництво будівель і споруд, організацію наукової бібліотеки та метеорологічних спостережень. У 1914 році в Мінській губернській друкарні видали перший том праць установи, а в 1915-1916 рр. — перші звіти про результати наукових досліджень. На жаль, початок діяльності станції співпав з військовими діями Першої світової війни, а перший етап роботи (в складі Російської імперії) завершився зі смертю директора Л. Кузнецкого в 1917 році. Похоронили керівника (за заповітом) на території станції, де й зараз є його могила. Під час воєнного лихоліття її садибу займали окупаційні війська, потім Червона армія, епідеміологічний шпиталь, врешті - польський військовий гарнізон.

У 1923 році голова Сарненського окружного сільськогосподарського товариства Щ. Понятовський ініціював відновлення діяльності Болотної станції, що стало реальним завдяки зусиллям начальника відділу меліорації Міністерства сільського господарства П Речі Посполитої професора С. Тучиновича. У грудні цього ж року окружне сільськогосподарське товариство в Сарнах підписало контракт із Міністерством фінансів, за допомогою котрого всю колишню ділянку, а це майже 120 га торфовищ і декілька гектарів мінерального ґрунту, виділили для науково-дослідницької діяльності.

З 1939 року, після об'єднання українських земель у складі СРСР, станція перелаштувала свою роботу у відповідності до вимог соціалістичного сільського господарства. Але вже з початком Другої світової війни по 1944 рік працювала в умовах німецької окупації. За роки свого післявоєнного існування підпорядковувалась Наркомзему, Міністерству сільського господарства, Міністерству меліорації та водного господарства, Українській академії аграрних наук. З 1949-го належить до дослідної мережі Інституту гідротехніки та меліорації. Після реформування у 1992 році отримала назву Сарненська дослідна станція Інституту гідротехніки та меліорації УААН. Свою

сучасну назву: Сарненська дослідна станція Інституту водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України - установа отримала у 2011 році.

- Які основні напрямки та результати діяльності дослідної станції?

Сарненська дослідна станція зробила вагомий внесок у розвиток вітчизняної меліоративної науки. На різних етапах досліджували осушувальну дію і довговічність 19 видів матеріального дренажу при різній міждренажній відстані, закладеного у торфових і мінеральних ґрунтах. Вивчили вплив умов водного режиму на урожай сільськогосподарських культур, його регулювання з допомогою підґрунтового зволоження та дощування, норми й строки поливу посівів і пасовищ. Доволі широко вивчили питання обробітку цілинних і староорних торфових ґрунтів, дослідили норми, форми, строки та способи внесення органічних і мінеральних добрив, провели багаторічні дослід з мікродобривами на осушених землях.

На станції розробили основні агротехнічні прийоми вирощування на меліорованих землях зернових культур (строки посіву, попередники, норми висіву). Встановили високу ефективність хімічної боротьби з бур'янами в посівах зернових культур (строки посіву, попередники, норми висіву). Встановили високу ефективність хімічної боротьби з бур'янами в посівах зернових культур на осушених торфовищах. Розробили технології з вирощування кормових бобів і гороху на торфових ґрунтах і комплекс агрономічних прийомів вирощування високих врожаїв картоплі.

Розроблені та впроваджені комплексні заходи й технології дають змогу отримувати на торфових ґрунтах при дотриманні правильної агротехніки та підбору урожайних сортів 500-700 ц/га зеленої маси кукурудзи, 350-400 ц/га цукрових і 700-1000 - кормових буряків, 25-30 ц/га і більше зернових, 80-120 - сіна багаторічних трав, 3-4 ц/га насіння багаторічних трав й ін..

Починаючи з 70-80 років минулого століття головним напрямком робіт станції стало удосконалення прийомів освоєння та використання меліорованих земель. Це, перш за все, розробка заходів із високопродуктивного використання торфових ґрунтів, вивчення та впровадження системи сівозмін, обробітку й удобрення різних типів осушених земель, удосконалення технологій вирощування основних сільськогосподарських культур на меліорованих землях.

Розробили та впровадили методи програмування, прогнозування та контролю за ходом формування високих урожаїв. У значному обсязі провели дослідження з розробки конструкцій осушувально-зволожу (у тому числі польдерних) на базі горизонтального та вертикального дренажу в поєднанні із дощуванням і підґрунтовим зволоженням. Визначили елементи водного балансу та встановили межі оптимальної вологості для торфових ґрунтів. Дослідили основні закономірності пересування вологи, тепла, газів і поживних речовин у меліорованому ґрунті, розробили методи управління цими процесами.

Велику увагу в дослідженнях станція приділяє вивченню впливу меліорацій на навколишнє середовище, збереженню родючості й раціональному використанню торфових ґрунтів, розробленню типових схем природоохоронних заходів для осушувально-зволожувальних систем в умовах Полісся. Велику роботу проводимо з питань луківництва. Із місцевих дикоростучих популяцій багаторічних лучних трав вивели й розмножили 12 найбільш урожайних видів і сортів, що відзначаються стійкістю проти несприятливих умов і багатою високоякісною кормовою масою. На сьогодні 3 сорти трав селекції станції занесли до Державного реєстру рослин України. Низку сортів передаємо в Держсортвипробування. Ведемо селекційну роботу з новими видами трав. Розробили технології прискореного розмноження насіння трав і створення високопродуктивних довготривалих лукопасовищних угідь на основі трав селекції станції. Вивчили різні способи покращання природних луків на торфових ґрунтах і склад травосумішок різного призначення для вирощування в різноманітних умовах водно-повітряного режиму.

У зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС, яка ускладнила використання меліорованих земель у сільськогосподарському виробництві, в 1990 році створили радіо-

екологічний центр (сьогодні це лабораторія агроекології та радіологічних досліджень). Метою його роботи є системний моніторинг, аналіз і прогнозування радіоекологічного стану забруднених територій та оцінка ефективності ведення сільськогосподарського виробництва в умовах радіаційного забруднення і розробка заходів з отримання екологічно чистої продукції.

- Над якими проблемами працюєте в останні роки?

- В основному це удосконалення технологій і технічних засобів водорегулювання для комплексної реконструкції та модернізації осушувальних систем зони Полісся, розробляємо також програмно-інформаційний комплекс системи точного землеробства для меліорованих торфових ґрунтів, узагальнюємо агротехнічні й агроекологічні основи збереження й відтворення родючості торфових ґрунтів, селекцію та насінництво багаторічних трав та ін. У поточному році виконуємо завдання з розробки основ формування сталих агроландшафтів на меліорованих ґрунтах Західного Полісся в умовах радіоактивного забруднення. Також досліджуємо процеси трансформації меліорованих органічних ґрунтів, розробляємо способи та технології їхнього ефективного використання в сучасних економічних і кліматичних умовах; вивчаємо ефективність і прийоми застосування регуляторів росту при вирощуванні вівса й картоплі на осушуваних землях Полісся.

Основні результати наукових досліджень останніх років: енергозберігаюча екологічно безпечна система сільськогосподарського використання осушуваних торфових ґрунтів Західного Полісся; технологія створення високопродуктивних травостоїв сінокісного та пасовищного використання на меліорованих радіоактивно забруднених ґрунтах; рекомендації з ефективного їх використання на основі вирощування нових і малопоширених кормових культур; технологія створення та використання високопродуктивних насінників багаторічних злакових трав на осушуваних торфових ґрунтах і концепція ведення кормо виробництва на меліорованих радіоактивно забруднених землях Західного Полісся; рекомендації з використання регуляторів росту при вирощуванні картоплі та вівса на осушуваних землях Полісся; у Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, є 3 багаторічних злакових трав селекції станції, ще 3 підготовлено до передачі в Держсортвипробування.

У сучасний період історії установи тут працювали або керували дослідженнями такі видатні вчені, доктори наук, як: М. Тюленев, А. Янголь, М. Шевченко, Х. Старіков, В. Алек-сеєвський, О. Скрипник, Г. Кияк. Захистили дисертації понад 50 докторів і кандидатів сільськогосподарських, біологічних і технічних наук.

Вагомий внесок в організацію та розбудову інфраструктури (в радянський період) зробили колишні директори І. Хмара, А. Гордійчук, Л. Сушицький.

Сарненська дослідна станція нагороджена Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1965 р.), Почесним дипломом Міністерства меліорації та водного господарства СРСР (1977), Почесною грамотою Міністерства меліорації та водного господарства УРСР (1989 р). Має низку дипломів виставок передового досвіду в народному господарстві України за розробку та впровадження у виробництво заходів із ефективного використання осушених земель.

За заслуги в науковій діяльності орденом «Трудової слави» III ступеня нагороджений А. Гордійчук. Ювілейними медалями за доблесну працю відзначені кандидати сільськогосподарських наук А. Гордійчук, Б. Дем'янчик, А. Загорулько, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України - нинішній директор станції М. Стецюк.

У теперішніх нелегких умовах багато сил й енергії науковій роботі віддають заступники директора з наукової та виробничої діяльності М. Зосимчук і В. Власюк; завідувачі лабораторіями Т. Ветрова, Р. Павлишина; наукові співробітники О. Данилицький, В. Ходневич, С. Лохвич, Т. Зосимчук, Л. Маліновська, техніки та лаборанти В. Цуман, О. Болкуневич, Н. Мацелик; допоміжний персонал – С. Маліновська, О. Кобринчук, О. Гринчук, В. Анпілогов, М. Сергійчук й інші.

Основними проблемами в здійсненні науково-дослідної діяльності станції нині є, в основному, застаріла матеріально-технічна база. Постала гостра необхідність в

оновленні машинно-тракторного парку, сільськогосподарської техніки (в першу чергу зернозбиральної та зерноочисної), сільськогосподарського та лабораторного інвентарю та обладнання. Необхідно провести ремонт системи теплопостачання (є виготовлений проект) лабораторно-адміністративного корпусу, а також інших науково-виробничих приміщень, у першу чергу тих, що постраждали від аномальних снігопадів у березні минулого року. Також є потреба в реконструкції меліоративної системи (є виготовлений проект), що забезпечує регулювання водно-повітряного режиму земельної ділянки станції, на якій проводять наукові дослідження та виробничу діяльність.

Формуванню наукового колективу станції (його омолодженню, зменшенню плинності кадрів високої кваліфікації тощо) заважає відсутність службового житла. Необхідно вирішити питання виділення земельних ділянок під житлове будівництво для працівників.

Михайло МАЛАФЕЙ.